

ŠTĚPÁNKA MATÚŠKOVÁ / 6. 1. 2016

Jsou to pedanti, ti archiváři

Jak se stát archiválií v oddělení písemných archiválií NFA

Úplně na začátku nebylo slovo, ale „olezlá bedna“ (odborný výraz zástupkyně vedoucího oddělení písemných archiválií Marcely Týtové). Někdo ji do NFA doručil ze sklepa či půdy a je v ní buď pozůstalost osoby nebo záznamy o činnosti filmové instituce. Archiváři oddělení písemných archiválií „bednu“ roztřídí tak důkladně, že badatel časem najde na internetu detailní soupis jejího obsahu.

Odborníci se smetáčkem

„Člověk se nesmí bát plísní a prachu. Jeden fond jsme měli venku a čistili ho smetáčkem. Pán koupil barák, kde před ním bydlel promítač místního kina, někde ve Starém Městě v Jeseníkách,” dokresluje Marcela, která nás depozitářem v Hradištku u Prahy provádí, jak se do NFA archiválie dostávají. Méně známí lidé prý takové nálezy do NFA darují. Potomci slavných chtějí občas peníze. „Někteří jsou filištíni. Podívají se na internetové prodeje a zkusí to s takovou sumou na nás. My zase argumentujeme tím, že jsme státní instituce – rádi to uchováme a bezúplatně se o to postaráme tak, aby to vydrželo dlouho. Je to čest, že se osobní materiály u nás můžou zachovat stovky let. V depozitáři je takové prostředí, že to vydrží,” je přesvědčená Marcela.

Během „zpracovávání“ archivář z bedny vybírá to, co považuje za prameny trvalé hodnoty a co asi badatelé budou časem chtít. „Vyhadujeme minimum, buď jsou to poznámky, které nelze přečíst, nebo čísla, o nichž nevíme, k čemu se váží,” říká Marcela. Archiváři se ale především drží zákona o archivnictví, který stanovuje, co se má stát archiválií – patří sem mimo jiné zakládací dokumenty spolků, ekonomické záležitosti, úřední knihy. U osob archiváři hledají zejména materiály dokumentující jejich „život a dílo“ – rukopisy prací, fotografie z festivalů, doklady o publikační činnosti, personálie, osobní korespondenci, záznamy o zdravotním stavu. „V

depozitáři máme uloženy i brýle z papíru a plastu,” vyzdvihuje kuriozitu Marcela. Třeba to bude pro budoucí badatele nezbytné pro pochopení dané osobnosti. Knihy z pozůstalosti putují do Knihovny NFA a v osobním fondu zůstávají jen ty s věnováním: „Když je tam napsáno: Franto, jsi úžasnej režisér, tak to si necháme.”

Odborným výběrem se ze zaprášeného lejstra stane archiválie, kterou je archivář povinen zapsat do Počítačové evidence archiválií (PEvA). Státní archivy patří pod Ministerstvo vnitra ČR a na jeho stránkách také tuto evidenci všech archiválií v ČR badatel najde. Takže je jasné, že tady všechna sranda končí. „Když se něco archiváliím stane, je to průšvih – jde o zapsaný majetek státu,” potvrzuje Marcela.



Archivář musí být pořádný a systematický.

Hlavně neříkat krabice

To ještě nejsme zdaleka na konci, ale spíše těsně za startem celého procesu. Archivář musí mít podle Marcely promyšlené, co má před sebou a jak to bude třídit. Doklady na jednu hromádku, fotografie na druhou... Zároveň jednotlivé předměty a papíry popisuje do inventárního seznamu. Takhle musí roztřídit celou „olezlou bednu”. Když je to seřazené, začíná balení do „kartonů”, skládacích hnědých krabic ze speciálního materiálu, který chrání archiválie vůči škodlivým vlivům okolního prostředí. „Karton je odborný archivářský výraz. Archivářům se zježí vlasy na hlavě, když řeknete krabice,” varuje Marcela.

Je potřeba vyndat sponky, které rezaví, narovnat rohy, dát lejstrům košilky s datací a popisem, prostě to „načinčat”, jak říká Marcela. K inventárnímu seznamu se pak

doplňuje životopis člověka nebo dějiny instituce. „Archivář je historik, ale praktikující. Historikům archiválie předžvejkává, ale měl by být sám schopen psát historické studie,” líčí ctnosti svého řemesla zástupkyně.

Pisatelce těchto řádek už dávno došla trpělivost, ale kdepak archiváři. Ti ještě stále doplňují popis – jak se do NFA archivní soubor dostal, kde bude uložený, jak se zpracovával, jaké volil archivář organizační schéma a nakonec nezapomenou vypíchnout důležitou informaci pro badatele, co je v souboru zajímavého. Poté si vyhotovený inventář přečte jako první zástupkyně Marcela, pak vedoucí Tomáš Lachman a po něm ještě ředitelka sekce neaudiovizuálních sbírek Tereza Czesany Dvořáková. Inventář dostane razítko a tradá, může na veřejnost pod přiděleným číslem jednacím. V záznamu aplikace PEVA se archivní soubor změní na „inventarizovaný” (zpracovaný) a badatelé se k inventáři vesele dostanou odkudkoliv prostřednictvím stránek NFA.

Badatel se prokliká k inventářům a hned ví, co ve fondu je a může si podle toho upravit své badatelské téma. Napíše do NFA, že by rád viděl třeba ony slavné brýle. A odepíše mu Jirka Kutil, který má na starosti badatelnu. Dohodnou si čas a badatel má ve stanovené datum vyžádaný materiál připravený v pražské badatelně. Navíc je mu k dispozici služba pro radu, která také nenápadně dohlíží, aby badatel neudělal ve složce „čurbes”, jak říká Marcela. „Archivář musí být pořádný a systematický. Člověk, který má doma nepořádek, by u nás nemohl pracovat. Archiváři mají rádi seznamy, mají rádi čísla, jsou to pedanti, ti archiváři,” usmívá se Marcela Týfová. A tím také úspěšně končí cesta „olezlé bedny” k badateli.



Když řeknete krabice, archivářům se zježí vlasy na hlavě.

Z čeho je Oscar?

Obdobným procesem doputoval do oddělení písemných archiválií NFA i „náš Oscar“, jediná zlatá soška svého jména, kterou deponitář uchovává (v oddělení pečují i o sbírky „nepapírové“, jako jsou pamětní předměty nebo třeba skleněné fotonegativy). Oskara dostal na jaře roku 1949 tehdy jedenáctiletý Ivan Jandl za hlavní roli v dramatu režiséra Freda Zinnemanna *The Search* (Poznamenání), o pátrání zoufalé matky po synkovi ztraceném ve válečné vřavě. A k tomu Zlatý Glóbus, který leží v krabici, pardon kartonu, hned vedle Oscara. Takové ocenění v čerstvě komunistickém Československu Jandlovi zlomilo vaz. Soudruzi ho do Ameriky nepustili a nedovolili mu sošky osobně převzít. Zamítli i další americké pracovní nabídky a Jandla až na pár drobných výjimek už nepustili ani k domácímu natáčení. Střídal různá podřadná zaměstnání, až v padesáti letech zemřel zcela zapomenut a osamocen. Po jeho smrti se sošky, Zinnemannovy dopisy, dětský cestovní pas a další dokumenty dostaly díky prozíravým notářským úředníkům do Československého filmového ústavu, předchůdce dnešního NFA. „A proč má poškrábanou hlavu?“ ptá se fotografka a zaměřuje na Oscara svůj objektiv. „Na celnici zkoumali z čeho je, když přišel z kapitalistické ciziny,” říká vedoucí oddělení Tomáš Lachman a dokresluje tím dobovou atmosféru. „A raději ho berte v rukavicích, vždyť je to skoro 70. let starý!”

Profily Tomáše Lachmana najdete [zde](#) a Marcely Týfové [zde](#).

Foto: Jitka Hejtmanová, (c) NFA.